

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
„COSTIN C. KIRIȚESCU”

Vol. 112/2004

Colectia
BIBLIOTECA ECONOMICĂ

Seria
**Probleme
economice**

**PRIORITĂȚILE
POLITICILOR
AGRICOLE ȘI RURALE
ROMÂNEȘTI
ÎN PERSPECTIVA
ADERĂRII
LA UNIUNEA EUROPEANĂ**

Colectiv de autori

ISBN 973-7940-56-3

Centrul de Informare și Documentare Economică

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
Institutul de Economie Agrară

**PRIORITĂȚILE POLITICILOR
AGRICOLE ȘI RURALE
ROMÂNEȘTI
ÎN PERSPECTIVA ADERĂRII
LA UNIUNEA EUROPEANĂ**

Centrul de Informare și Documentare Economică
București, 2004

Volumul de față prezintă tema
“PRIORITĂȚILE POLITICILOR AGRICOLE ȘI RURALE ROMÂNEȘTI
ÎN PERSPECTIVA ADERĂRII LA UNIUNEA EUROPEANĂ”,
realizată de Institutul de Economie Agrară
în cadrul
Programului național de cercetare CERES.

Proiectul Institutului Național de Cercetări Economice al Academiei Române
**“IMPLICAȚIILE PROCESULUI DE ADERARE LA UNIUNEA EUROPEANĂ
ASUPRA POLITICILOR AGRICOLE ȘI RURALE DIN ROMÂNIA”**

Contract 155/2001

Autori:
Violeta FLORIAN
Marioara RUSU
Monica TUDOR
Lucian LUCA
Dragoș ALEXANDRU
Lorena CHIȚU
Adrian MILITARU
Mihai CHIȚEA
Adriana VIȘAN

Tehnoredactarea: Elisabeta ROȘU

Editat de CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
REDACTOR-ȘEF - VALERIU IOAN FRANCO
SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE - AIDA SARCHIZIAN

Redactor: ANCA CODIRLĂ
Concepție grafică, machetare și tehnoredactare: NICOLAE LOGIN
Coperta colecției: NICOLAE LOGIN
2004/CIDE/CERES: 112.doc

Redacția și administrația: București, Calea 13 Septembrie nr. 13, sectorul 5,
cod poștal 050711, telefon: 0040-21-411 60 75, telefax: 0040-21-411 54 86
Adresa poștală: București 5, căsuța poștală 5 - 72

Materialele cuprinse în acest buletin pot fi reproduse numai cu aprobarea
conducerii Institutului Național de Cercetări Economice

Volumele seriei pot fi identificate și comandate fie în colecție anuală, respectiv ISSN 1222 - 5401,
fie pe fiecare titlu în parte, respectiv pe ISBN alocat fiecărui volum.

Pentru volumul de față: ISBN 973-7940-56-3

CUPRINS

Introducere.....	5
Capitolul 1. Analiza situației economice și sociale a comunităților rurale din România	7
1.1. Structuri funciare și de organizare a exploatării pământului	7
1.2. Structuri productive	12
1.3. Marketing	14
1.4. Servicii pentru agricultură	15
1.5. Structuri ale resurselor de muncă	17
1.6. Sărăcia rurală	18
Capitolul 2. Analiza instituțională a comunităților rurale românești.....	27
2.1. Dimensiunea puterii centrale.....	28
2.2. Dimensiunea puterii locale	30
2.3. Dimensiunea sistemului organizațiilor nonguvernamentale	33
Capitolul 3. Identificarea arealelor la nivelul cărora sunt necesare intervenții economico-sociale în vederea aderării la UE.....	35
Bibliografie	38

Introducere

Comunitățile rurale reprezintă un areal cu o vizibilitate socioeconomică maximă datorită problemelor pe care le induc la nivel macroeconomic și datorită necesității depășirii propriului statut de spațiu marginalizat social.

Studiile prezentate în cadrul proiectului: **Implicațiile procesului de aderare la Uniunea Europeană asupra politicilor agricole și rurale din România** au identificat trăsăturile specifice economiei rurale și totodată, ale universului social propriu acestui areal și, într-o viziune complementară au scos în evidență caracteristicile politicilor agricole și rurale din România. Mai mult, interesul științific s-a concentrat asupra priorităților politice și strategice cu implicații imediate și pe termen mediu asupra structurilor rurale.

În prima etapă, care a avut ca obiectiv principal identificarea priorităților de dezvoltare a agriculturii și cele ale dezvoltării mediului rural, s-a încercat atât analiza, cât și ierarhizarea scopurilor politice care converg spre dezvoltarea durabilă și modernizarea spațiului rural.

Ca o continuare a primei etape, în faza prezentă s-au elaborat analize și studii referitoare la structurile economice rurale, structurile sociale. Datorită faptului că schimbarea, transformarea societății rurale este proiectată în termenii modelării instituționale s-a realizat și o analiză a matricei instituționale existente în comunitățile rurale.

Pentru a fi o continuare logică, în această fază s-au proiectat prioritățile politicilor agricole și rurale în funcție de specificitatea arealelor rurale. În acest sens s-au stabilit două zone mari rurale (o zonă rurală în care predomină factorii favorizanți dezvoltării și o zonă rurală în care predomină factorii restrictivi dezvoltării) și prioritățile politice aferente fiecăreia.

Pentru prima zonă, ca priorități am considerat următoarele:

- promovarea și susținerea diversificării activităților economice;
- crearea de întreprinderi mici și mijlocii cu profil agricol, industrial, artizanal, comercial, turistic și de prestării servicii;
- dezvoltarea infrastructurii hidroedilitare, de transport, comunicații și energetice;
- valorificarea eficientă a resurselor naturale ținând cont de menținerea unui comportament prietenos față de mediu;
- transformarea agriculturii într-o activitate performantă și diversificată;

- dezvoltarea capitalului uman;
- modernizarea infrastructurii sociale și ameliorarea condițiilor de viață;
- reabilitarea, protecția și conservarea zonelor cu valoare peisagistă;
- încurajarea formelor de parteneriat, a organizațiilor specifice societății civile.

Pentru a doua zonă, ca priorități, am considerat următoarele:

- realizarea și dezvoltarea infrastructurilor hidroedilitare, de transport, comunicații și energetice;
- accelerarea privatizării în agricultură;
- transformarea gospodăriilor rurale în exploatații viabile;
- ameliorarea infrastructurii sociale;
- protecția, reabilitarea și conservarea elementelor cadrului natural, cu precădere a zonelor cu valoare peisagistă;
- dezvoltarea formelor de parteneriat social rural.

Capitolul 1

Analiza situației economice și sociale a comunităților rurale din România

Dezvoltarea rurală și implicit modernizarea rurală au devenit una din principalele probleme teoretice și pragmatice ale comunităților rurale din România. Comunitățile rurale, mai mult sau mai puțin investigate științific, mai mult sau mai puțin actor al strategiilor și programelor guvernamentale au, cu certitudine, statutul de subiect activ al proiectelor de dezvoltare rurală. În general, variantele imaginate ale modelelor dezvoltării rurale pornesc de la disfuncționalitățile actuale ale spațiului rural, fiind fundamentate pe modernizarea activităților actuale sau pe diversificarea ocupațională și implicit pe multiplicarea venitului sau pe dezvoltarea instituțională. Există și varianta complexă a conjugării tuturor variantelor încercându-se o revigorare și o eficientizare socială a funcționalității complexe a ruralului.

Analiza modului în care s-au restructurat economico-social comunitățile rurale și implicit gospodăriile rurale s-a realizat cu ajutorul studiilor statistice, cantitative efectuate pe eșantioane reprezentative și a cercetărilor calitative, socioeconomice.

1.1. Structuri funciare și de organizare a exploatării pământului

Suprafața agricolă a României este de 13939473 ha, din care suprafața arabilă reprezintă 62%. Pe locuitor revine o suprafață agricolă de 0,65 ha.

Din suprafața agricolă, terenurile arabile reprezintă 63,5%, pășunile 22,6%, fânețele 10,3%, plantațiile de vii și pepiniere viticole 1,9%, iar livezile și pepinierele pomicole 1,7%.

Ca rezultat al trecerii de la economia de comandă la economia de piață, prin decolectivizare, dezetatizare și privatizare, s-a schimbat radical structura de proprietate asupra pământului. Proprietatea majoritar privată reprezenta 77,6% din suprafața agricolă și 86,1% din suprafața arabilă, 45,6% din pășuni și 95,5% din fânețe, 78,3% din plantațiile viticole și 75,6% din livezile pomicole.

Proprietatea publică și proprietatea privată a statului s-au redus corespunzător, reprezentând diferența până la 100 procente din suprafața agricolă și din categoriile de folosință ale acesteia. În prezent, pe baza prevederilor Legii nr.1/2000 și a unor reglementări ulterioare continuă procesul de retrocedare a unor suprafețe din proprietatea privată a statului atât persoanelor fizice și cât și celor juridice îndreptățite, fapt care va duce la creșterea suprafeței majoritar private și a ponderii acesteia în suprafața agricolă a țării.

Tabelul nr. 1

Suprafața cultivată pe grupe de culturi – total țară

mii ha

Anii	Total	Culturi agricole:								
		Cereale pentru boabe	Leguminoase boabe	Plante textile	Plante uleioase	Plante pt.alte industrializări	Plante medicinale	Cartofi	Legume	Plante de nutreț
1989	9646	6027	311	123	1072	313	42	351	253	1149
1990	9402	5704	130	38	655	188	27	289	216	1962
1991	9197	6049	81	25	643	217	27	235	195	1552
1992	8909	5774	69	22	810	194	36	219	223	1442
1993	9166	6395	66	6	703	111	23	249	219	1305
1994	9220	6558	67	3	664	145	16	249	204	1241
1995	9225	6445	63	3	807	149	21	244	214	1202
1996	8879	5843	67	6	1012	151	23	257	217	1223
1997	9060	6320	53	3	872	147	17	255	208	1113
1998	8973	5921	45	3	1156	136	28	261	223	1129
1999	8494	5371	46	2	1244	86	10	274	293	1158
2000		5655	41		1067			283	234	

Sursa: CNS, 1989-2000.

România cultivă anual o suprafață de teren de aproximativ 9000 mii ha, cu oscilații relativ mari de la un an la altul determinate, în principal, de condițiile naturale.

Cerealele boabe dețin cele mai mari suprafețe (în jur de 6000 ha) cu tendință de scădere în a doua jumătate a anilor '90. Dintre culturile cerealiere, o extindere a suprafeței a cunoscut porumbul, cultură preferată de micii producători, pe de o parte datorită multiplelor sale utilizări – în consumul uman și furajarea animalelor, iar pe de altă parte faptului că necesită cheltuieli mai mici atât cu recoltarea care se poate face manual, cât și cu sămânța.

Plantele leguminoase – mazăre și fasole – au ocupat suprafețe în descreștere, la aceasta contribuind costurile relativ ridicate și randamentele mici.

Dintre plantele tehnice, plantele textile și-au diminuat drastic suprafața de teren; aceeași tendință s-a manifestat și la plantele uleioase – soia, rapiță, în pentru ulei și ricin. Numai suprafețele cultivate cu floarea soarelui au cunoscut o creștere, dublându-se în ultimii ani, datorită atât stimulării prin preț cât și solicitărilor la export.

În privința plantelor pentru alte industrializări, s-a redus considerabil suprafața alocată sfecei de zahăr ca urmare a cheltuielilor mari de producție și prețurilor scăzute oferite producătorilor.

În scădere au fost și suprafețele cultivate cu cartofi și cu legume.

Cea mai mare suprafață cultivată este concentrată în regiunile sud, sud-est, sud-vest și nord-est, care împreună însumează 71% din suprafața cultivată a României. În aceste regiuni este concentrată și cea mai mare suprafață ocupată cu cereale. Celelalte regiuni, situate în partea de vest a României, dețin suprafețe mai mari ocupate cu pășuni și fânețe care le situează pe primul plan în creșterea bovinelor și ovinelor, precum și a suprafețelor cultivate cu cartofi și plante tehnice.

Proprietatea privată asupra pământului stă la baza formării gospodăriilor agricole individuale și a formelor asociative – societăți agricole cu personalitate juridică și asociații familiale.

Gospodăriile agricole individuale reprezintă principalul rezultat al reconstituirii și constituirii dreptului de proprietate asupra pământului pe baza Legii nr. 18/1991, modificată și completată în ultimii ani. Din categoria gospodăriilor agri-cole individuale fac parte gospodăriile țărănești, exploatațiile familiale cu caracter comercial, precum și exploatațiile nefamiliale. Cele mai multe din aceste gospodării sunt de autoconsum.

Tabelul nr. 2

**Numărul și suprafața gospodăriilor agricole individuale,
societăților agricole și asociațiilor familiale**

	Număr	Suprafața (mii ha)	Suprafața medie (ha)
Gospodării agricole individuale	4259933	10054	2,36
Societăți agricole cu personalitate juridică	3724	1592	427
Asociații familiale	6836	648	95

Sursa: Ministerul Agriculturii, Alimentației și Pădurilor, 2002.

Societățile agricole și asociațiile familiale au luat naștere pe baza Legii nr. 36/1991. Societățile agricole sunt societăți de tip privat cu capital variabil și un număr nelimitat de asociații; ele au personalitate juridică. Asociațiile familiale sunt forme simple de asociere, de cooperare, fără personalitate juridică. Pământul utilizat de societățile agricole și asociațiile familiale este proprietatea membrilor asociați.

Din suprafața agricolă a României, gospodăriile agricole individuale dețin 67,7%, societățile agricole 10,7%, iar asociațiile familiale 2,9%, în total fiind 81,3%.

Gospodăriile agricole individuale sunt dominante în toate regiunile țării, dar au o pondere mai mare în zonele de deal și de munte.

Formele asociative sunt situate în marea lor majoritate în regiunile de sud, sud-est și sud-vest, în special în județele din Câmpia Română. În aceste trei regiuni sunt situate 62% din societățile agricole și 78% din asociațiile familiale cu 72% și, respectiv 78% din suprafața acestor forme asociative. În regiunile vest, nord-vest și centru, având județe situate în zona colinară a României, funcționează numai 25% din societățile agricole și 11% din asociațiile familiale, suprafața utilizată reprezentând 20% în primul caz și 9% în al doilea.

Tabelul nr. 3

Situația gospodăriilor agricole individuale, a societăților agricole cu personalitate juridică și a asociațiilor familiale, pe regiuni

Regiunea	Gospodării individuale		Societăți agricole		Asociații familiale	
	Număr	Suprafața (ha)	Număr	Suprafața (ha)	Număr	Suprafața (ha)
Nord-est	896025	1625525	312	84915	605	73985
Sud-vest	473416	1047978	672	365625	2038	305115
Sud	718261	1179446	1152	608364	1351	147264
Sud-vest	599871	1306124	498	175916	1929	57671
Vest	372657	1386647	249	152229	508	42572
Nord-vest	622034	1709022	306	98943	149	9013
Centru	522659	1640860	371	80693	205	7531
București	3098	2665	3	614	1	50
Total	4259933	10054348	3724	1591256	6836	647908

Sursa: calcule proprii pe baza informațiilor din buletinele statistice ale Ministerului Agriculturii, Alimentației și Pădurilor, 2002.

Proprietatea publică și privată a statului stă la baza funcționării unor forme de organizare a producției agricole cum sunt: stațiuni de cercetare științifică, ferme didactice, societăți agricole comerciale cu capital majoritar de stat, aflate în plin proces de privatizare, asociații ale salariaților, companii private care se formează prin cumpărarea de acțiuni, active sau concesionarea de terenuri de la societățile cu capital majoritar de stat.

În agricultura României, structura de organizare a producției agricole este bimodală, caracterizată prin exploatații mici (predominant țărănești), la un pol și mari și foarte mari (societăți agricole comerciale cu capital majoritar de stat, forme asociative, companii private, care iau naștere pe baza arendei sau concensionării de terenuri) la celălalt pol.

În acest sens, este edificatoare structura unităților agricole după clasa de mărime.

Tabelul nr. 4

**Structura exploatațiilor agricole
după clasa de mărime**

Clasa de mărime (ha)	Număr	% din total	Suprafața (ha)	% din total	Suprafața medie (ha)
1-5	2037471	81,16	5448334	44,09	2,67
5-10	448147	17,85	2801778	22,67	6,25
10-20	14741	0,59	167325	1,43	11,96
20-50	229	0,01	7542	0,06	32,93
≥ 50	9886	0,39	3923579	31,75	396,88
Total	2510474	100,00	12357558	100,00	4,92

Sursa: calcule proprii pe baza informațiilor din buletinele statistice ale Ministerului Agriculturii, Alimentației și Pădurilor.

Notă: n-au fost luate în calcul unitățile de sub 1 ha (1619482) și suprafețele de teren corespunzătoare (962427 ha) precum și datele referitoare la institute și stațiuni de cercetare științifică, ferme didactice, societăți naționale, primării și ministere.

Concluziile principale ale analizei sunt următoarele:

- ponderea unităților mici, cu până la 5 ha reprezintă 81% din totalul unităților, iar ponderea lor în suprafața agricolă 44%;
- ponderea unităților de dimensiuni mici spre mijlocii, cuprinse între 5 și 10 ha, reprezintă 18% din totalul unităților și 23% din suprafața agricolă;
- unitățile de dimensiune mijlocie, care dețin între 10 și 50 ha, sunt aproape inexistente, ponderea lor fiind mai mică de 0,50%, atât din numărul exploatațiilor, cât și din suprafața agricolă;
- unitățile mari și foarte mari, cu o suprafață de 50 ha și peste, reprezintă sub 0,50% din număr și exploatează aproape 1/3 din suprafața agricolă;
- suprafața medie pe țară de sub 5 ha relevă nivelul înalt de fragmentare a pământului.

Ca urmare a procesului de retrocedare a terenurilor agricole până la 50 ha celor îndreptățiți, pe baza Legii nr. 1/2000, modificată și completată prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 102 din 27 iunie 2001 și de privatizare a societăților comerciale ce dețin în administrare terenuri proprietate publică și privată a statului cu destinație agricolă pe baza Legii nr. 268/2001, structura

exploatațiilor agricole după clasa de mărime va suferi unele modificări în sensul apropierii extremelor și creșterii ponderii exploatațiilor de dimensiuni mijlocii.

Studiul elaborat de Banca Mondială în anul 2001 relevă faptul că s-a redus suprafața cultivată și gradul de fărâmițare a crescut. La întrebarea: "cât teren s-a cultivat în anul 2000?" ponderea răspunsurilor a fost:

Casetă nr. 1

	1996	2000
	suprafața medie (ha)	
- în cadrul gospodăriei - ha	2,1	1,73
- în cadrul gospodăriei - %	91,9	91,5
- în asociații formale/informale - ha	0,8	0,63
- în asociații formale/informale - %	33,7	26,3

1.2. Structuri productive

Comunitățile rurale sunt din punct de vedere economic puternic dependente de agricultură.

Ponderea cea mai mare este constituită de cultivarea cerealelor datorită faptului că ele asigură alimente de bază în alimentația populației rurale și reprezintă o sursă importantă de hrană pentru animale.

Tabelul nr. 5

Culturi agricole – suprafață cultivată și producție

Culturi agricole	1996	2000
Cereale – suprafețe medii (ha)	1,50	1,73
Cereale - %	88	92
Cereale – producție medie (kg)	3360,4	3058,8
Plante tehnice (ha)	0,15	0,19
Plante tehnice - %	29	24
Plante tehnice (kg)	798,3	505,8
Culturi furajere (ha)	0,42	0,34
Culturi furajere - %	51	41
Culturi furajere (kg)	1306,6	797,0
Legume (ha)	0,03	0,06
Legume - %	26	36
Legume (kg)	123,4	148,6
Struguri (ha)	0,08	0,06
Struguri - %	23	27
Struguri (kg)	380,4	376,0
Fructe (ha)	0,03	0,02
Fructe - %	9	6
Fructe - (kg)	95,7	67,5

Sursa: calcule IEA bazate pe "Survey of World Bank", 2001 (lucrare nepublicată).

Tendința este evident spre o agricultură cerealieră și o reducere a cultivării plantelor tehnice. De semnalat este creșterea suprafețelor și producțiilor de vegetale, produse destinate comercializării.

Diversitatea culturilor este redusă: dacă în 1996 cultivau șapte culturi 6,7% în 2000 numai 2,5% dintre intervievați mai cultivau șapte culturi; dacă în 1996 cultivau peste opt culturi în 2000 doar 1,9% mai aveau această diversitate.

În profil regional se remarcă o distribuție determinată de condițiile pedo-climatice existente.

Tabelul nr. 6

Producții medii la hectar

Culturi	1996	2000
Porumb	3224,3	2479,0
Grâu	1591,4	1888,5
Cartofi	1761,3	9141,7
Floarea-soarelui	668,8	1189,7
Fructe	1375,1	5694,3
Orz	1230,5	1977,7
Sfeclă de zahăr	4739,8	23729,3
Fân	2616,4	2837,0
Lucerna, trifoi	2101,8	4479,3
Soia	568,0	0,0
Ovăz	936,9	2048,3
Legume	517,4	4204,7
Struguri	1203,2	8489,3

Sursa: calcule IEA bazate pe "Survey of World Bank", 2001 (lucrare nepublicată).

Analiza activităților zootehnice a surprins următoarele caracteristici:

- grad redus de concentrare a efectivelor:
  - 1,0 vaci/gospodărie;
  - 1,6 porci/gospodărie;
  - 3,0 oi/gospodărie;
  - 17,5 găini/gospodărie;
- dotarea tehnico-materială redusă;
- folosirea unor anexe gospodărești de mică capacitate (grajd 23 m², saivan oi 17 m²); din punct de vedere al modernității și funcționalității lor, aceste construcții au un grad ridicat de uzură (grajd-28 ani vechimea medie, staul-20 ani vechimea medie), fiind construite din materiale locale;
- organizarea tradițională a proceselor de producție ca sisteme cu circuit închis sau semiînchis (Marioara Rusu: "Restructurarea fermelor în România: cauze, eficiență și implicații politice", p.53 și studiul Băncii Mondiale, 2001).

1.3. Marketing

Comunitățile rurale din România sunt caracterizate de o economie de subzistență. Valorificarea producției agricole reprezintă o problemă a întregului sector, nu numai a sectorului privat. Funcția de comercializare este specifică unui număr redus de gospodării: din totalul gospodăriilor investigate 17,6% vând cereale, fructe sau legume și 24,8% vând produse animaliere (în 1998).

Față de anul 1996, când 49% dintre gospodăriile investigate au vândut cel puțin un produs agricol, în domeniul comercializării în 1998 se înregistrează o diminuare a activității, atât datorită lipsei factorilor moderni de realizare a unor producții ridicate cât și lipsei aproape totale a mijloacelor moderne de valorificare a produselor agricole.

Dacă analizăm comportamentul comercial în funcție de vânzarea cu contract și vânzarea fără contract a produselor obținute în propria gospodărie constatăm că există o restrângere drastică a lui. Vânzările pe baza de contract a produselor vegetale sunt făcute de 4,7% dintre subiecții investigați. Distribuția teritorială indică o accentuare a funcției comerciale a gospodăriilor din Moldova de Podiș și cea Colinară.

Tabelul nr. 7

Vânzarea produselor vegetale, pe agroregiuni -% -

Vânzări/agroregiuni	Cu contract
Câmpia de Vest	3,9
Transilvania	1,7
Oltenia de sud	-
Subcarpații de sud	2,8
Moldova colinară	8,7
Moldova de podiș	9,6
Câmpia Dunării de Jos	8,3
Câmpia Română Centrală	5,2
Total	4,7

Sursa: calcule proprii bazate pe date din lucrarea "Restructurarea fermelor în România: cauze, eficiență și implicații politice", IEA, 1998.

Economia rurală are o certă tendință de contractare ca răspuns la efectele macrostabilizării.

Pentru produsele lapte de vacă și carne de vită, opțiunile s-au focalizat către întreprinderile de stat, iar pentru comercializarea brânzei 50% dintre subiecții investigați s-au îndreptat spre sectorul privat.

Au vândut produse animaliere 38,2% dintre subiecții din Câmpia de Vest, 36,6% din cei din Transilvania, 31,3% dintre subiecții zonei Moldovei colinare, 22,5% din Moldova de podiș, 22,2% din Câmpia Română Centrală și 22,0% din cei din Oltenia de sud.

Tabelul nr. 8

Produse vândute (cantități)

Produs	1996	2000
Porumb – medie (kg)	299,7	156,1
Porumb %	14	9
Grâu – medie (kg)	114,8	158,6
Grâu %	8	7
Cartofi – medie (kg)	62,6	66,3
Cartofi %	4	4
Legume – medie (kg)	53,5	126,4
Legume %	2	4
Fructe – medie (kg)	15,2	11,1
Fructe %	1	1
Porc – greutate în viu – medie (kg)	32,1	6,6
Porc – greutate în viu - %	9	3
Carne pasăre – în viu – medie (kg)	0,2	0,0
Carne pasăre – greutate în viu %	0	0
Lapte – medie (l)	353,4	255,4
Lapte %	19	11
Ouă – medie (bucăți)	23,4	4,3
Ouă %	4	1
Vânzător	1996	2000
Agentie de stat	44,7	6,3
Altă gospodărie	37,7	24,9
Comercianți privați	23,7	35,4
La piață	53,2	67,0
Unitate procesatoare privată	16,5	20,4
Unitate procesatoare de stat	32,4	16,8
Altele	3,2	0,7

Sursa: calcule IEA bazate pe "Survey of World Bank", 2001 (lucrare nepublicată).

1.4. Servicii pentru agricultură

Utilizarea serviciilor pentru agricultură de către gospodăriile investigate este redusă: 3,2% din totalul populației investigate apelează la camerele agricole, 5,3% consultă un inginer agronom, 64,9% apelează la doctorul veterinar, 1,6% apelează la un contabil, 22,4% solicită servicii mecanizate și 17,9% apelează la firme private specializate. Puterea financiară, obișnuințele productive, facilitățile comportamentale determină accesul și utilizarea diferențiată pe agoregiuni.

Dacă analizăm evolutiv, constatăm că serviciile private au o tendință de creștere evidentă.

Tabelul nr. 9

Servicii de consultanță

Consultanță	1996	2000
Camera Agricolă (servicii utilizate în ultimii 2 ani)	11,0	11,1
Ingineri agronomi (servicii utilizate în ultimii 2 ani)	4,7	8,5
Medici veterinari (servicii utilizate în ultimii 2 ani)	69,9	53,4
Servicii de mecanizare (servicii utilizate în ultimii 2 ani)	35,5	6,9
Întreprindere agricolă privată (servicii utilizate în ultimii 2 ani)	3,9	3,8
Asociație agricolă (servicii utilizate în ultimii 2 ani)	25,9	13,7
Persoane individuale private (servicii utilizate în ultimii 2 ani)	39,6	45,4
Total gospodării care apelează la servicii de consultanță - %	88,4	75,6

Sursa: calcule IEA bazate pe "Survey of World Bank", 2001 (lucrare nepublicată).

Gospodăriile rurale sunt încă "utilizatori timizi" ai serviciilor specifice creditării rurale. În general, împrumuturile pentru care apelau la bănci erau pentru investiții productive.

S-a constatat că gospodăriile pluriactive au un capital social pe care-l utilizează mult mai eficient decât celelalte tipuri și totodată o ușurință comportamentală în abordarea creditului bancar. Corelațiile semnificative din punct de vedere statistic și sociologic sunt între investițiile în echipament agricol, pomicole și cheltuielile lunare făcute în gospodăria rurală.

Tabelul nr. 10

Tipuri de investiții

- % -

	1996	2000
Cumpărare echipamente agricole	4,4	2,8
Plantat pomi fructiferi	2,8	1,4
Cumpărare animale	23,9	13,7
Cumpărare pământ	2,1	2,6
Cumpărare anexe noi/îmbunătățiri aduse celor vechi	7,7	5,7
Dezvoltarea unei întreprinderi private nonagricole	1,0	0,5
Dezvoltarea unei întreprinderi alimentare private	0,1	0,1
Cumpărarea unei locuințe noi/îmbunătățirea condițiilor de locuire	5,2	4,9
Cumpărarea unui automobil/camion/ARO	1,6	1,5
Educația copiilor	14,1	16,6

Sursa: calcule IEA bazate pe "Survey of World Bank", 2001 (lucrare nepublicată).

Datorită extinderii sărăciei, în rural se constată o diminuare a investițiilor, inclusiv și a celor tradiționale care acordau un prestigiu social în comunitate: cumpărarea animalelor scade de la 23,9% la 13,9% sau construirea unei case noi a scăzut de la 5,2% la 4,9%. Sursele de creditare au suportat modificări structurale semnificative: creditele de la băncile de stat au devenit 0 în 2000 (de la 5% în 1996) în schimb sunt preferate băncile particulare (de la 0,5% în 1996 s-a ajuns la 1,1% în 2000).

1.5. Structuri ale resurselor de muncă

În perioada 1996-2000 s-au înregistrat următoarele tendințe: o creștere clară a ponderii populației ocupate în agricultură, o reducere a populației ocupate în industrie și începutul scăderii populației ocupate în sectorul terțiar. Fenomenul pluriactivității este probabil să determine o mișcare de recul datorită restrângerii ofertei ocupaționale rurale.

Caseta nr. 2

Structuri ale resurselor de muncă pe domenii de activitate

Domeniu de activitate	1996	2000
Agricultura - %	78	81
Industria/lucrări publice - %	8	6
Servicii - %	13	12
Agroindustrie - %	1	1
	100	100

Sursa: calcule IEA bazate pe "Survey of World Bank", 2001 (lucrare nepublicată).

Studiile comparative au identificat un proces de îmbătrânire rurală accentuată, vârsta medie a șefilor de gospodărie este de 64 de ani.

Din punct de vedere al nivelului instrucțional, s-a constatat preponderența celor care au absolvit între 4-7 clase: numărul mediu de ani de școală pentru populația din gospodăriile agricole individuale este de 10 ani.

Ca o caracteristică a mediului rural, s-a remarcat o mobilitate rezidențială redusă: aproximativ 78% din populația investigată locuiește permanent în satul în care s-a născut. În schimb mobilitatea ocupațională este accentuată: 23% declară că au avut și o ocupație agricolă.

Caseta nr. 3

Forță de muncă	1996	2000
• Ocupată doar în agricultură - %	61,6	67,2
• Ocupată în agricultură și o a doua ocupație non-agricolă - %	0,3	0,2
• Ocupată doar în sectoare nonagricole - %	14,3	13,7
• Ocupată în sectoare nonagricole și o a doua ocupație agricolă	4,5	2,9

Pentru că economia specifică comunităților rurale din România este de tip țărănesc, există trei tipuri de utilizare a forței de muncă: primul tip, preponderent, este cel în care se utilizează forța de muncă a gospodăriei rurale, al doilea tip este cel al "schimbului de forță de muncă" între vecini, prieteni și rude, iar ultimul, cel al utilizării forței de muncă angajate (lucrători sezonieri sau permanenți).

În general, modelele de utilizare a forței de muncă sunt caracterizate de existența formelor combinate; preponderent a rămas tipul utilizării, în principal, al forței de muncă de care dispune gospodăria rurală. Se preferă o utilizare fragmentată a forței de muncă din afara gospodăriei, determinată de activitățile agricole care necesită un consum mare de forță de muncă în anumite perioade; indiferent de tipul de gospodărie utilizarea lucrătorilor sezonieri este o practică din ce în ce mai răspândită.

1.6. Sărăcia rurală

Populația din mediul rural este mai expusă riscului de a avea un nivel de trai redus, rata sărăciei situându-se peste cea de la nivel național. Explozia actuală a sărăciei rurale este cu atât mai gravă cu cât populația rezidentă în acest mediu se cifrează, conform datelor Recensământului populației din 2002, la 47%.

Tabelul nr. 11

**Rata sărăciei la nivel național și rural
(prag de sărăcie 60% din cheltuiala medie pe adult echivalent)**

Anul	Rata sărăciei		
	Național	Urban	Rural
1995	25,27	19,01	32,75
1999	41,2	34,1	49,7

Sursa: Teșliuc, E. D. *Veniturile gospodăriilor rurale și participarea lor pe piață într-un mediu de reformă, material de discuții; 2000, p. 9.*

Logica amplificării acestui fenomen social negativ este rezultatul situației conjuncturale în care a evoluat România postcomunistă. Declinul din sectorul industrial a acționat ca un factor de împingere – spre zonele rurale – a populației urbane, în timp ce reforma proprietății funciare a avut rolul de a inversa sensul migrației interne a populației față de perioada comunistă. Drept urmare, între 1990 și 2000, ponderea populației ocupate în agricultură a înregistrat un *trend* permanent ascendent, ajungând în 2000 la 40,8%. Această tendință este explicată prin lipsa oportunităților de angajare în activități nonagricole oferite populației rurale, la care se adaugă fragmentarea masivă a proprietății funciare ceea ce solicită, în condițiile slabei dotări tehnice a gospodăriilor, mai multă forță de muncă. Astfel, ruralul românesc, în care agricultura este ocupația dominantă (acoperind circa 70% din populația ocupată), a jucat rolul de "absorbant social" al șomerilor¹, amortizând șocurile administrate organismului social de restructurarea economică.

¹ OECD, *Evaluarea politicilor agricole - România, 2000, p. 54.*

Tabelul nr. 12

**Populația ocupată pe activități ale economiei naționale
și fluxurile migrației urban-rural (1990 - 2000)**

	1990	1992	1994	1996	1998	2000
Populația ocupată mii pers., d. c.	10840	10458	10011	9379	8813	8629
- industrie	4005	3301	2882	2741	2317	2004
- agricultură	3055	3362	3561	3249	3296	3523
- agricultură -%	28,2	32,1	35,6	34,6	37,4	40,8
Rata fluxurilor migrației urban-rural la 1000 locuitori	-	3,8	4,7	6,7	7,7	8,1

Sursa: INS, *Anuarul statistic al României, ediție electronică, 2002.*

Diminuarea altor surse de venit, îndeosebi a salariilor, a condus la deteriorarea nivelului de trai al locuitorilor din mediul rural. Agricultură practică în condiții tradiționale nu aduce bunăstare, ci asigură doar subzistența gospodăriilor rurale. Mai mult, prin migrația urban - rural au plonjat în satele românești familii sărace, incapabile să se adapteze noilor condiții ale pieței forței de muncă urbane din cauza lipsei resurselor educaționale, profesionale, materiale și, nu în ultimul rând, a vârstei înaintate (din perspectiva vieții active).

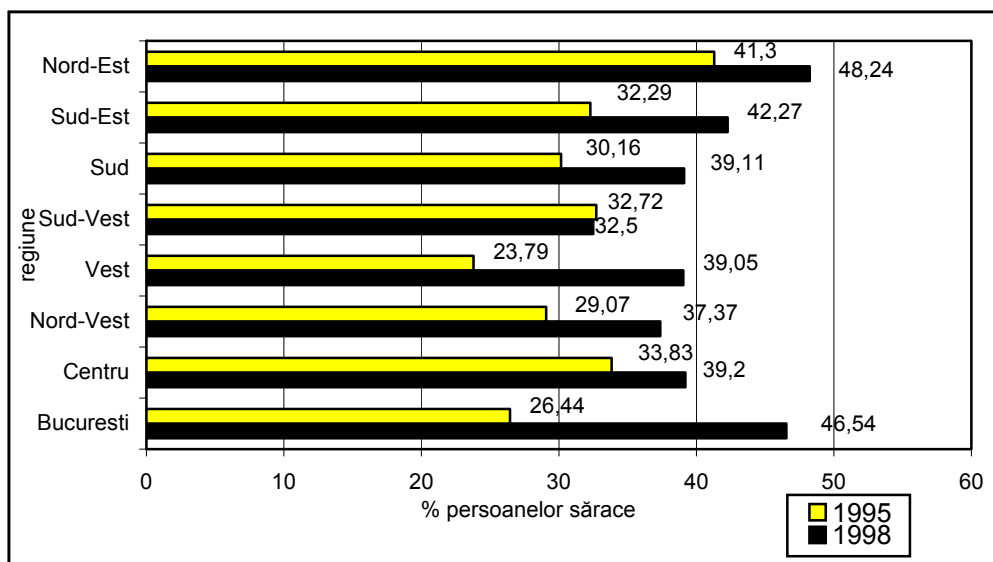
Spirala acestor efecte perverse adâncește nivelul sărăciei rurale, transformând-o într-un flagel cronic și de durată cu implicații deosebit de grave asupra dezvoltării viitoare.

Pe de altă parte, datele statistice relevă existența unor diferențe regionale substanțiale, relativ la nivelul sărăciei rurale, dinamica lor fiind surprinsă în graficul nr. 1. Dinamica exploziv ascendentă a acestui fenomen afectează îndeosebi regiunile cu spor natural pozitiv (nord-est unde rata sărăciei depășește 40%); spațiul rural circumscris zonelor considerate dezvoltate (București, vest) în care se resimt acut efectele pierderilor de venituri neagricole ca urmare a restructurării industriale. Singura care face rabat de la acest *trend* general este regiunea din sud-vest, în care rata sărăciei chiar s-a diminuat ușor între 1995 și 1998, scăzând de la 32,72% la 32,5%.

Explicarea acestor diferențieri regionale nu face obiectul analizei de față, însă atragem atenția asupra cronicizării fenomenului sărăciei rurale care reprezintă, în sine, un obstacol în calea dezvoltării viitoare prin corolarele sale: deficit educațional, alienare comportamentală, instalarea unei stări de apatie generalizată, autarhizarea comportamentelor productive etc. Eșuați într-o mentalitate fatalistă, indivizii nu mai întrevăd nici o cale de ieșire din starea de sărăcie, ceea ce blochează orice intenție sau acțiune constructivă.

Amplificarea sărăciei produce deteriorări grave la nivel social și economic: erodarea nivelului de educație, diminuarea acumulărilor de patrimoniu, procese de dezintegrare socială etc.

Evoluția ratei sărăciei rurale pe regiuni (prag de sărăcie 60%)

Sursa: Chircă, C.; Teșliuc, E. D. (coord.), *De la sărăci la dezvoltare rurală*, BM, CNS, 1999, p. 98,110.

Ne vom concentra atenția în cele ce urmează asupra acestor efecte ce cristalizează o adevărată "cultură a sărăciei"¹ descrisă prin comportamente și stiluri de viață caracteristice sărăciei cronice, asociate cu stări de descurajare, apatie, demoralizare.

O înțelegere nuanțată asupra sărăciei ca fenomen care afectează funcționarea sistemului social la nivelul tuturor elementelor componente, începând cu individul și familia, arată relația cauză-efect existentă între sărăcie și rata de cuprindere școlară, violența domestică, alcoolism, divorțialitate, criminalitate, morbiditate, mortalitate, migrație.

- **Rata de cuprindere școlară**

Un nivel de educație redus al adulților din gospodărie determină un nivel scăzut al veniturilor acesteia, independent de alte caracteristici ale gospodăriei. Învățământul este unica șansă a copiilor acestor familii de a depăși în viitor statutul de sărac.

Participarea școlară este condiționată în bună măsură de sprijinul familiei: copiii proveniți din familii sărace au un nivel de educație redus, datorită ratelor sensibil mai ridicate de neparticipare școlară și deci au șanse de reușită școlară sensibil diminuate. Majoritatea celor care abandonează școala sau nu se înscriu deloc provin din familii sărace cu probleme sociale.

¹ ICCV, PNUD, *Situația sărăciei în România*, iunie 2001, p 33.

Tabelul nr. 13

Indici ai gradului de cuprindere școlară - 1999 - 2000

Indicator	Urban	Rural
Gradul de alfabetizare al populației adulte (%) - 1999	99,0	94,7
Rata brută de cuprindere școlară în toate nivelurile de învățământ (%) 1999/2000	80,3	44,6
Copii de 7-14 ani necuprinși în învățământ (%) 1999/2000	2,9	3,6
Pondere a populației adulte fără pregătire secundară și superioară (%) 1992	12,5	38,4
Absolvenți de învățământ secundar (% față de populația în vârstă de absolvire) 1999	109,0	16,7
Gradul de cuprindere în învățământul superior (% față de populația de 19 - 23 ani) 1999	48,5	0,2

Sursa: Raportul național al dezvoltării umane. România 2001-2002, Editura Expert, București, 2001.

Erodarea sistemelor sociale de sprijin a făcut ca dependența participării școlare de sprijinul familiei să crească enorm în ultimii ani. Această stare de fapt are implicații majore în două direcții:

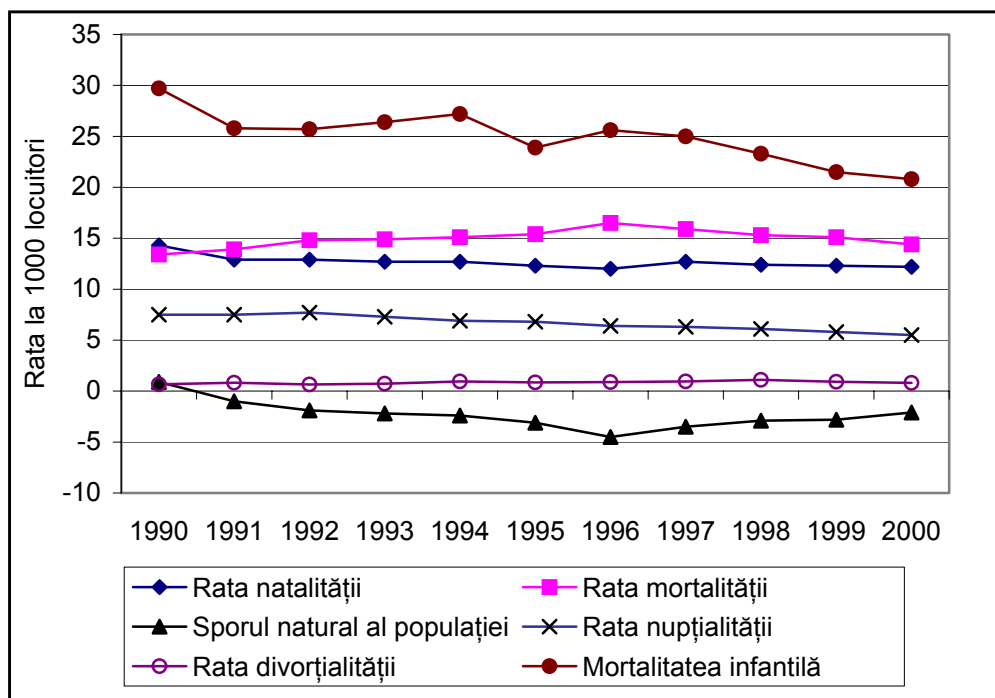
- creșterea îngrijorătoare a neparticipării/abandonului la nivel elementar obligatoriu de școlarizare din cauza lipsei condițiilor materiale elementare (hrană, îmbrăcăminte, rechizite, posibilități de transport);
- efectul de dependență inversă manifestat prin grevarea severă a bugetului familiei, având ca rezultat restricționarea dramatică a altor capitole de cheltuieli.

Frecvența școlară redusă în zonele rurale sărace este cauzată, printre altele, și de folosirea copiilor ca forță de muncă în gospodărie sau ca zilieri pentru acoperirea deficitului de venit al familiei.

Nu în ultimul rând, sărăcia afectează însăși calitatea actului educațional; în mediul rural folosirea profesorilor suplینitori, lipsa materialelor și a mijloacelor de învățământ adecvate grevează asupra calității procesului de învățământ. În consecință, acești copii au șanse reduse să urmeze o treaptă superioară de învățământ. Absența studiilor sau/și a unei profesii îngreunează găsirea unui loc de muncă și va reprezenta o sursă sigură de sărăcie în viitor. Oportunitățile pe piața muncii ale celor care acum renunță la educația postgimnazială sunt extrem de reduse. Mobilitatea lor este minimă, iar șansele de a ocupa în viitor o poziție marginală pe piața muncii sunt extrem de mari, ceea ce îi plasează într-o situație economică cu vulnerabilitate ridicată.

- **Indicatorii calității vieții rurale – natalitate, mortalitate, mortalitate infantilă, divorțialitate** – sunt o oglindă fidelă a modului în care sărăcia afectează mișcarea naturală a populației.

Mișcarea naturală a populației rurale

Sursa: INS, *Anuarul statistic al României, ediție electronică, 2002.*

Sporul natural al populației rurale a înregistrat, în întreaga perioadă de tranziție, valori negative, consecință a acțiunii conjugate a doi factori – natalitatea în scădere și mortalitatea în creștere –, ambii fiind rezultată directă a amplificării stării de sărăcie. În privința natalității se manifestă o nouă tendință în lumea rurală: raționalizarea nașterilor în funcție de posibilitățile de îngrijire a copiilor.

Specialiștii în fenomene demografice sunt unanim de acord în a afirma că în lumea satului există un pattern pronatalist. Datele statistice ale ultimului deceniu, deși confirmă acest model certificând o rată a natalității net superioară în rural față de urban, relevă în același timp și o evoluție generală descendentă a acestui indicator (de la 14,3 născuți vii la 1000 de locuitori în 1990, la 12,3‰ în 2000). Ne putem face astfel o imagine asupra gravității fenomenului cu care se confruntă lumea satului românesc care, deși conservatoare prin excelență, ajunge să-și nege propriile modele culturale.

Pe de altă parte, mortalitatea a crescut și ea cu 2% în intervalul studiat pe seama precarității infrastructurii sistemului medical din rural unde reveneau la un medic 1698 de persoane în 1999, comparativ cu o medie națională de 486 de persoane/medic (306 persoane/medic - medie urbană). Mai mult, cel mai adesea, unitățile medicale sunt amplasate la distanțe apreciabile, familiile sărace nedis-

punând de resursele necesare utilizării unui mijloc de transport spre a se deplasa la medic sau pentru a-și procura medicația necesară.

• **Violența domestică, divorțialitate, alcoolism și alte fenomene antisociale**

Sărăcia acționează în cazul violenței domestice ca factor cauzal în două moduri: direct sau indirect prin corolarele ei - alcoolism, deficit educațional, îmbrățișarea unei mentalități fataliste.

Individul, în rolul său de membru al unei familii, are ca scop propria lui supraviețuire, pe care o dorește cât mai decentă și, de asemenea, are responsabilități pentru bunăstarea familiei sale. Sărăcia devine o barieră în realizarea acestor scopuri ale individului, care face să crească starea de stress, de disconfort, de intoleranță a individului față de situația prin care trece. Omul nu mai poate acționa ca ființă rațională, ci ca un animal în pericol. El poate ataca sau fugi. În consecință, îi va ataca pe cei față de care are responsabilități pe care nu le poate împlini și pe care, deci îi resimte ca pe o povară. Își va bate copiii cărora nu le va putea asigura hrana, educația; își va bate soția care, la rândul ei, având aceleași trăiri față de situația de sărăcie prin care trec, va reacționa în același fel violent și irațional.

A doua variantă, fuga din situație, va duce la abandonul familiei. Numărul mare și în creștere al divorțurilor, adesea având ca motiv de separare violența domestică, este o dovadă a gradului alarmant de sărăcie care afectează societatea rurală.

Aceleași mecanisme de bază care asigură supraviețuirea individului sunt puse în valoare și în cazul factorilor deduși de sărăcie. Astfel, fuga din situație îl va plonja pe individ într-o altă lume, cea mai la îndemână fiind beția. În această lume paralelă realității, omul se simte puternic și dornic de a ataca¹.

Infracționalitatea devine deci și ea un corolar al sărăciei. Frustrările pe care indivizii, aflați în situația de sărăcie, le resimt, se răsfrâng asupra celor din jur, dovada cea mai clară fiind rata ridicată a infracționalității rurale care, la nivelul anumitor componente ajunge să fie chiar dublă, comparativ cu cea urbană.

Tabelul nr. 14

Rata infracționalității pe principalele infracțiuni și mediile în care s-au comis (2000)

Indicatori	Urban	Rural
Numărul condamnărilor definitiv la 1000 locuitori, d. c.	3,1	3,6
- infracțiuni contra persoanei	0,7	1,4
- infracțiuni contra patrimoniului	1,8	1,3

Sursa: calcule proprii după *Anuarul statistic al României, INS, 2002, ediție electronică.*

¹ Muntean, A. - *Sărăcia și violența domestică*, în: *Sărăcia și drepturile omului - România, 1998*, PNUD.

Infrațiunile contra persoanei (omucideri, lovituri și vătămări corporale, infrațiuni privitoare la viața sexuală etc.) sunt de două ori mai numeroase în rural, ele fiind puse pe seama violenței domestice, a alcoolismului - deosebit de frecvent în rural -, a tentativelor de furt.

Infrațiunile contra patrimoniului atât privat cât și public (furturi, tâlhării etc.) se cifrează la cote înalte, deși frecvența lor este mai scăzută în rural. Aceste acțiuni antisociale au la bază răsturnarea valorilor morale, îndeosebi a celor privind autorealizarea prin muncă. Barometrele de opinie publică realizate în România reflectă degradarea valorilor muncii, respondenții apreciind, în proporții covârșitoare, că nu "efortul și meritul personal" explică succesul, ci mai degrabă speculația la limita legalității sau chiar dincolo de ea.

Dumitru Sandu, în lucrarea sa: "Spațiul social al tranziției" aprecia că valorizarea muncii este mai puternică în rural, ceea ce explică, într-o oarecare măsură, diferența dintre cele două medii rezidențiale în privința infrațiunilor contra patrimoniului¹.

Implicațiile economice ale sărăciei rurale sunt corolarul efectelor negative pe care acest fenomen le produce la nivelul societății, sărăcia actuală devenind sursa adâncirii sărăciei și a vulnerabilității viitoare. Închiderea autarhică a gospodăriilor rurale, amplexarea pe care a luat-o economia subterană, consecințele asupra comportamentelor antreprenoriale active, iată câteva efecte negative care periclitează șansele unor evoluții pozitive în viitor.

- **Consolidarea economiei subterane**

Strategie generată de nevoia de a face față dificultăților tranziției, economia subterană a luat o deosebită amploare, unii autori apreciind că reprezintă actualmente peste 40% din economia reală. Din cauza dimensiunii acestui fenomen, el se poate transforma, prin perpetuare în timp, într-o sursă a subdezvoltării, dând naștere unor structuri paralele economiei de suprafață, caracterizate prin sărăcie, excluziune și criminalitate. În consecință, relațiile sociale se fragilizează, fiind înlocuite cu relații bazate mai mult pe putere decât pe lege și moralitate².

Muncind ca zilieri și doar în timpul campaniilor agricole, săracii satelor românești au venituri mici și inconstante, însă, ceea ce îi afectează în cea mai mare măsură și pe termen lung este excluderea lor din sistemele de protecție socială atât cele de sănătate cât și cele de pensii. O dată cu înaintarea în vârstă, nu vor mai corespunde nevoilor celor care îi angajau și vor fi excluși din sistem. Lipsiți de orice sursă de venit, șubreziți, bolnavi și bătrâni starea lor de sărăcie se va amplifica dramatic. Iată sumbra perspectivă care îi așteaptă.

- **Restrângerea comportamentelor antreprenoriale active**

În studiul menționat anterior, Dumitru Sandu arată că orientarea antreprenorială este departe de a fi aleatoriu distribuită în spațiul social. Orientarea proactivă a populației se reduce aproape linear prin deplasare de la tipurile "bogat în

---

¹ Dumitru Sandu, *Spațiul social al tranziției*, Polirom, 1999, p. 104.

² ICCV, PNUD, *Situația sărăciei în România*, iunie 2001, p. 33.

zonă bogată", "bogat în zonă săracă" spre "sărac în zonă bogată" și "sărac în zonă săracă". Își asumă riscul deschiderii unei afaceri în special persoanele cu capital maxim atât la nivel individual-familial, cât și cu acces maxim la resursele comunitar-regionale (bogații din zone bogate). Imediat sub ei ca și înclinație antreprenorială se situează bogații din zonele sărace. Concluzia care se poate trage de aici este aceea că influența tipului de zonă este considerabilă deoarece, pentru un nivel similar de resurse de status probabilitatea de adoptare a unor comportamente antreprenoriale este mult mai mică în zonele sărace decât în cele bogate.

Tabelul nr. 15

Orientări antreprenoriale pe tipuri de spațiu social

Capital → individual-familial	Spațiul de status					
	Redus		Mediu		Ridicat	
Resurse → comunitar- regionale	reduse	ridicate	reduse	ridicate	reduse	ridicate
	săraci în zone sărace	săraci în zone bogate			bogați în zone sărace	bogați în zone bogate
ORANT	0,15	0,33	0,48	0,83	1,01	1,15

Notă: ORANT - indice al orientării antreprenoriale: 3 este antreprenor, 2 are de gând să deschidă o firmă și nu mai are o alta, 1 ar dori să deschidă o firmă dacă ar câștiga o sumă mare de bani, dar nu are intenția precisă de a deschide o firmă și nici nu are una, 0 nu are nici dorința, nici intenția de a deschide o firmă.

Sursa: Sandu, D., op. cit., p. 56 (pe baza datelor Barometrului de opinie publică - FSD, 1998).

Persoanele cu resurse de status de nivel mediu și care locuiesc în zone bogate sunt mult mai deschise la nou, au o mai mare disponibilitate de acceptare a riscului decât cele care, cu resurse similare, locuiesc în zone sărace¹.

- **Închiderea autarhică a gospodăriei rurale**

Într-o apreciere anterioară notam rolul de "absorbant" al șocurilor sociale care a fost atribuit spațiului rural în tranziție. Nu vom insista aici asupra mecanismelor acestui proces, ci ne vom mărgini la a-i surprinde implicațiile la nivelul comportamentelor economice concrete.

Cea mai mare parte a populației rurale este ocupată actualmente în agricultură, proporția acesteia înregistrând, în anii tranziției, fluctuații minore în jurul valorii de 70%.

¹ Sandu, D., *Spațiul social al tranziției*, Polirom 1999, p. 55-56.

În consecință, dată fiind și restrângerea dramatică a activităților nonagricole, veniturile gospodăriilor rurale rămân strâns dependente de agricultură.

Reconstituirea drepturilor de proprietate funciară nu a înzestrat gospodăriile rurale decât cu pământ, celelalte mijloace tehnice necesare cultivării terenului urmând a fi procurate ulterior. Deficitul resurselor financiare, acutizat în tranziție ca urmare a reducerii valorii reale a pensiilor agricultorilor și a ajutoarelor sociale, a prețului de vânzare redus (comparativ cu cheltuielile implicate pentru obținerea lor) al produselor agricole, a ratei ridicate a gospodăriilor care nu au altă sursă de venit decât agricultura, nu a permis înzestrarea tehnică a noilor proprietari funciari cu mijloace performante de exploatare a terenului. Aceasta face ca, în continuare, producțiile să fie mici, închizând cercul tot asupra veniturilor gospodăriilor care vor fi și ele, în consecință, mici. Urmare a acestor evoluții, se manifestă tendința de autarhizare a gospodăriei care își limitează fluxurile de schimb cu exteriorul. Ea își utilizează resursele limitate pentru a-și asigura propria subzistență, limitându-și activitatea doar la reproducția simplă.

• Premise ale atenuării sărăciei rurale

Cronicizarea sărăciei rurale este deja o crudă realitate cu implicații viitoare extrem de grave. Șansa de depășire a acestei situații critice este amplificarea eforturilor de multiplicare ocupațională care să suplimenteze veniturile gospodăriilor rurale prin activități conexe celei principale - agroturism, artizanat, prelucrarea produselor agricole - prin care să fie eliminate valențele de subocupare ale populației rurale.

Pe termen lung însă, efectul de multiplicare al implicațiilor pozitive, în sensul diminuării sărăciei rurale revine, în opinia noastră, acțiunilor susținute de reconversie profesională. Avem motive să credem că înlăturarea constrângerilor care împiedică fluxul forței de muncă din agricultură spre activități cu valoare adăugată mai mare va asigura o creștere a veniturilor, a ocupării și a bunăstării în spațiul rural. O astfel de strategie ar putea include investiții în infrastructura rurală și stimularea creării și dezvoltării activităților/întreprinderilor nonagricole. Apariția acestor noi oportunități ocupaționale ar trebui să diminueze tendința de a consolida pământul ca factor de securitate socială. Având mai multe opțiuni pe piața muncii, care oferă venituri mai mari și stabile decât agricultura practică în mica gospodărie slab echipată tehnic și fără perspective de creștere, proprietarii de teren vor fi înclinați să vândă sau să-și arendeze proprietățile funciare.

Astfel, se va obține un dublu efect:

- potențarea eficienței activităților agricole, în primul rând, prin atenuarea problemei fragmentării excesive a terenurilor;
- îmbunătățirea nivelului de trai al rezidentului din mediul rural.

Sunt necesare deci studii temeinice asupra oportunităților de dezvoltare pe termen lung a fiecărei regiuni/zone rurale în funcție de specificitățile fiecăreia, să se identifice acele activități nonagricole cu cel mai bun efect de antrenare. Bazându-se pe aceste informații, reconversiei profesionale îi va reveni sarcina de a face din populația activă, una adaptată noilor cerințe ale pieței forței de muncă rurale.

Capitolul 2

Analiza instituțională a comunităților rurale românești

Una dintre prioritățile politicii rurale în comunitățile rurale din România are obiective complexe.

- Dezvoltarea infrastructurii instituționale care înseamnă sistemul piețelor și a spațiilor de depozitare, organizațiile producătorilor, grupuri de comercializare, capacitate instituțională de armonizare cu infrastructura instituțională a UE. Din această perspectivă infrastructura instituțională rurală este la începutul emancipării și modernizării, existând un sistem al piețelor care este gravat de o serie de disfuncționalități; exemplele cele mai concludente sunt piața pământului, care funcționează conform a două logici: una care este reglementată legislativ și care are instituții fragmentate, dominată de confuzii și fracturată prin apartenență formală multiplă și o alta care aparține realității, care este paralelă, necunoscută din punct de vedere statistic. Un alt exemplu este constituit de piața forței de muncă care nu funcționează în spațiul rural, neavând structuri specifice. Organizațiile profesionale ale producătorilor nu sunt nuclee ale capitalului instituționalizat rural, acestea existând, în general, în comunitățile rurale în care există antreprenori și în care calitatea vieții are un nivel ridicat. Organizațiile fermierilor sunt caracterizate de fenomenul decuplării relative existând o departajare între structurile formale și funcționarea efectivă - de amintit asociațiile. Grupurile de comercializare sunt timide ca forme de manifestare, numărul și modul de funcționare necorepunzând necesităților reale.
- Dezvoltarea și consolidarea infrastructurii financiare care înseamnă sisteme bancare de tip cooperativă, credit ipotecar, sistem de microcredit. Există în comunitățile rurale un deficit instituțional și organizațional al sistemului financiar. Capitalul social care ar putea să ofere soluții nu este potențat, preferându-se aplicarea unor soluții generale, nespecifice, care nu fac decât să inhibe dezvoltarea infrastructurii financiare.
- Dezvoltarea întreprinderilor pentru diversificare ocupațională înseamnă investiții, incubatoare și *training*. Lipsa investițiilor productive la nivel local și continuarea investițiilor de prestigiu social la nivelul fermierului au ca rezultată directă o incipientă diversificare ocupațională. Incubatoarele de afaceri sunt o practică necunoscută în comunitățile rurale.
- Dezvoltarea durabilă a comunităților rurale care înseamnă cu prioritate folosirea rațională a resurselor, gestionarea problemelor de mediu. Lipsa implicării și a conștientizării problemelor ecologice la nivelul conștiinței

comunitare determină inadecvarea structurilor comunitare și individuale la realizarea acestei dimensiuni.

- Dezvoltarea turismului rural și conservarea moștenirii culturale. Este un tip al dezvoltării rurale întâlnit numai în anumite areale rurale care au o tradiție și o specializare funcțională în acest domeniu.
- Dezvoltarea infrastructurii rurale care înseamnă infrastructură fizică (drumuri și rețele de comunicații) și infrastructură socială (spitale, școli, centre culturale). Pentru comunitățile rurale acesta este punctul, veriga cea mai slabă a dezvoltării rurale; gradul de modernizare al infrastructurii concordă cu un anumit nivel al calității vieții rurale: populația rurală care revenea la un medic era de 1649 în anul 2000, populația care revenea la un cadru sanitar mediu este de 667; numărul de abonați radio a fost 107,8 persoane/1000 de locuitori, numărul de abonați la TV a fost de 121,1 persoane/1000 de locuitori, numărul cititorilor înscriși la biblioteci a fost de 172,9 persoane/1000 de locuitori.

Dezvoltarea rurală este un proces dinamic care nu poate, în condițiile actuale, să-și urmărească numai obiectivele; ea trebuie să fie precedată de o modernizare sistematică, de o transformare profundă instituțională.

Există două dimensiuni care circumscriu modele concrete ale dezvoltării rurale și ale modernizării:

- dimensiune sistemului puterii centrale și locale;
- dimensiunea sistemului organizațiilor nonguvernamentale.

2.1. Dimensiunea puterii centrale

Puterea centrală trebuie să asigure la toate nivelurile stimulente pentru acțiuni și suport politic pentru realizarea lor. Acest lucru se poate realiza în condițiile în care ar exista raporturi complexe și funcționabile între Guvern, agențiile publice și comunitățile locale. De asemenea, relația dintre autoritatea centrală - Guvern - și comunități trebuie să se bazeze pe un circuit informațional eficient, care să asigure circulația optimă a informației, dar să și stimuleze acțiunile de dezvoltare, să ofere informații despre posibilitățile de multiplicare economică, să crească aspirațiile, să genereze cererea.

În prezent, structura Guvernului este excesiv de mare cuprinzând 24 de ministere și sute de agenții, instituții, fiind departe de o structură flexibilă, eficientă social.

În absența unei entități administrative centrale care să funcționeze numai în beneficiul spațiului rural, având ca principal obiectiv dezvoltarea rurală, instituționalizarea problematicii rurale este disipată în obiectivele unor secvențe și sub-secvențe.

Principalele unități administrative centrale cu incidențe directe sau implicite în comunitățile rurale sunt următoarele:

- Ministerul Agriculturii, Alimentației, Pădurilor și Mediului care, prin Ordonanța de Guvern nr. 390/1997, a înființat Direcția pentru Dezvoltare Rurală (Burtea, 2002). De asemenea, același minister are în coordonare

două instituții, cu un impact instituțional puternic asupra comunităților rurale, Agenția Domeniilor Statului și Agenția SAPARD, înființate prin Ordinul ministrului nr. 337/2001. Datorită unor disfuncționalități organizatorice, aceste prelungiri instituționalizate nu funcționează până în prezent la nivelul performanței formale care ar asigura o dezvoltare și o modernizare imperios necesară spațiului rural;

- Departamentul Administrației Publice are obiective cu incidențe instituționale la nivelul fiecărui areal local rural. El a fost înființat ca minister prin Decizia Guvernului nr. 8/2001, ca instituție specializată a administrației publice. În prezent are statut de departament în cadrul Ministerului de Interne. Printre domeniile principale de responsabilități sunt: legătura cu administrația publică locală, menținerea contactului cu prefecturile și serviciile descentralizate, administrarea serviciilor publice comunale activități de cadastru;
- Departamentul Întreprinderilor Mici și Mijlocii care elaborează și programe, strategii instituționalizate care pot să potențeze factorii favorizanți ai dezvoltării rurale, în mod deosebit cei cu implicații asupra diversificării ocupaționale;
- Ministerul Lucrărilor Publice, Transporturilor, Locuințelor și Turismului prin obiectivele specificate instituțional (Decizia Guvernului nr. 3/2001) elaborează programe și strategii în funcție de necesitățile infrastructurii fizice rurale și cele ale rețelei de apă (Burtea, 2002);
- Ministerul Educației și Cercetării elaborează și implementează programe de modernizare a învățământului rural. Sunt programe de reabilitare a construcțiilor și de modernizare a procesului de învățământ;
- Ministerul Justiției are ca obiectiv specific funcționarea Oficiilor de Carte Funciară, prin Ordinul ministrului nr. 2371/C/1997.

Spectrul puterii centrale este completat de o serie de programe instituționalizate, de secvențe strategice care se referă implicit și la spațiul rural în domeniile muncii, asistenței sanitare și protecției mediului. De asemenea, există o serie de programe și proiecte guvernamentale care își propun un model pragmatic al dezvoltării regionale cu incidențe și în sistemele locale rurale.

Exercițiul practic al puterii centrale se realizează și printr-o serie de instituții mai mult sau mai puțin descentralizate:

- Agenția Națională de Consultanță Agricolă (Decizia Guvernului nr. 676/1998) care are ca obiective specifice, modernizarea și dezvoltarea sectorului micilor producători, diseminarea rezultatelor științifice în rândul producătorilor agricoli, inserția fermierilor în economia de piață;
- Fondul Român de Dezvoltare Socială (Legea nr. 129/1998) care are ca obiective, îmbunătățirea nivelului de viață pentru grupuri dezavantajate din zonele rurale sărace și creșterea capacității de organizare și participare la nivel comunitar;
- Oficiul Național de Cadastru, Geodezie și Cartografie (Deciziile Guvernului nr. 1038/1996, nr. 98/1999, nr. 590/2001) care își propune realizarea, monitorizarea, gestionarea activității cadastrale.

Cerințele modernizării și dezvoltării rurale sunt disipate fiind absorbite de forme multiple ale acțiunilor guvernamentale, strategiile sunt segmentate în funcție de aria de competență ministerială ceea ce determină o diluare a obiectivelor și o satisfacere a lor sub nivelul așteptărilor. Paralel cu acest proces are loc și reducerea încrederii în activitatea guvernului. Dinamica încrederii a evoluat de la 45%, în anul 1997, la 38% în anul 2002. În general cota de încredere/neîncredere este determinată de gradul de mulțumire care la rândul lui este în funcție de nivelul de școlaritate, de nivelul venitului și de orientarea către putere; concluziile Barometrului de opinie din octombrie 2002, se situează în același registru al variabilele explicative: "Sunt într-o măsură mai mare mulțumite de activitatea Guvernului persoanele cu școlaritate mai scăzută, cu venituri mai mici, dar cu relații utile mai mari, orientate spre putere și cu aprecieri pozitive față de nivelul lor de trai. Dintre aceste trei categorii de variabile cea mai mare influență asupra gradului de mulțumire cu privire la activitatea Guvernului o au orientarea politică și evaluarea traiului personal (trecut, prezent, viitor)".

2.2. Dimensiunea puterii locale

Pentru că există o accentuantă diversificare economico-socială, pentru că dezvoltarea în paradigma modernității se poate realiza în matrice regionale/zonale/locale, se utilizează, începând din 1998, instituția de regiune de dezvoltare. Conform art. 4 – Legea nr. 151/1998 privind dezvoltarea regională în România, regiunea de dezvoltare nu este unitate administrativă și nu are personalitate juridică. O regiune de dezvoltare are statutul unei regiuni statistice caracterizată de similitudini economice și sociale și de posibilitatea emergenței eforturilor de modernizare, de sinergia actelor de gestionare, de monitorizare a utilizării resurselor sau alocării resurselor.

Obiectivele Legii privind dezvoltarea regională se referă la:

- diminuarea dezechilibrelor regionale prin stimularea dezvoltării echilibrate prin recuperarea accelerată a întârzierilor în dezvoltarea zonelor defavorizate;
- prevenirea producerii de noi dezechilibre;
- pregătirea cadrului instituțional necesar integrării în structurile europene și de acces la Fondurile structurale și la Fondul de coeziune;
- corelarea politicilor și acțiunilor sectoriale guvernamentale la nivelul regiunilor prin stimularea inițiativelor și valorificarea resurselor locale și regionale;
- stimularea cooperării interregionale, interne și internaționale.

Regiunea de dezvoltare se constituie numai ca formă contractuală (convenția de constituire este un contract de drept administrativ) și ca instituție, având caracter de permanență și structuri instituționale proprii (Popescu, 1999). Regiunea nu este o unitate administrativă și nu se supune parametrilor descentralizării specifice administrației locale, în schimb are propria rețea normativă, propriile reguli de autonomie și descentralizare.

Dezvoltarea rurală depinde de topica descentralizării. Prin art. 119 al Constituției se instituționalizează principiul fundamental al puterii locale: autonomia locală. În acest cadru legislativ puterea locală poate să gestioneze resursele locale, în mod direct prin norme sociale formale, prin instituții, organizații specifice.

Modelul guvernării locale are un concept fundamental regim rural care reprezintă sistemul instituțiilor cu funcții de control și gestionare a setului de resurse locale (Esposti, Sotte, 2000). Fundamentele teoretice dezvoltate de cei doi autori sunt ordonate în funcție de cerințele guvernării care înseamnă capacitatea actuală de a controla și a gestiona resursele locale, în mod direct, prin normele sociale formale și informale prin instituții care asigură consensul și cooperarea locală.

Integrarea europeană presupune și asigurarea unei compatibilități relative, presupune realizarea nivelurilor multiple și funcționarea lor în matrice legislative și instituționale ale modernității. Agenda 2000 preconizează următoarele niveluri ale guvernării:

- guvernare rurală implicită;
- nivel intermediar-regional;
- agenții guvernamentale.

Guvernarea rurală implicită acționează asupra instituțiilor rurale care au ca spațiu de influență economico-socială atât fermele profesionale cât și cele familiale; nivelul intermediar este generator de acțiuni-stimulent pentru firmele industriale, pentru zonele industriale și ierarhiile locale.

Logica descentralizării administrative se suprapune pe cea stipulată în Carta europeană a autonomiei locale și se referă „la dreptul și capacitatea efectivă a administrației publice locale de a rezolva și a gestiona, în nume propriu și pe răspunderea ei, o parte importantă a treburilor publice, în interesul colectivităților teritoriale locale” (Popescu, 1999). Prevederile constituționale și Legea nr. 69/1991 privind administrația publică au determinat apariția descentralizării locale. Cadru legislativ a avut o dinamică accentuată încercând să asigure fenomenului descentralizării matricea favorabilă performanței guvernării. Printre cele mai importante legi au fost: Legea nr. 37/1990 privind organizarea și funcționarea Guvernului, Legea nr. 142/1996 privind dreptul guvernului de a emite ordonanțe, Legea nr. 29/1991 privind litigiile ce derivă din probleme administrative, Legea nr. 189/1998 privind finanțele publice locale, Legea nr. 72/1996 privind finanțele publice prin care se elaborează, se aprobă, se execută și se încheie execuția bugetelor locale, Legea nr. 27/1994 privind impozitele locale, Ordonanța Guvernului nr. 73/1999 privind impozitul pe venitul global, Ordonanța Guvernului nr. 119/1999 privind auditul intern și controlul financiar preventiv, Legea nr. 213/1998 privind proprietatea publică și statutul ei legal, Legea nr. 219/1998 privind statutul numirilor, Legea nr. 51/1998 privind dezvoltarea regională, Legea privind statutul zonelor defavorizate, Legea nr. 114/1996 privind clădirile, Legea nr. 126/1996 privind permisele de construcție, Legea nr. 69/1995 privind ajutorul social. În Raportul național al dezvoltării umane se consideră că Legea nr. 188/1999 este „relevantă pentru managementul resurselor umane și pentru separarea între politică și administrație, pentru asigurarea stabilității, responsabilității și dreptului la carieră pentru funcționarii publici.”

Principalele probleme pe care le-a avut și pe care continuă să le soluționeze administrația publică sunt focalizate pe următoarele dimensiuni:

- adecvarea sistemului propriu la cerințele unei societăți în curs de modernizare, având ca prioritate eficiența socială;
- stimularea formelor de parteneriat comunitar, a mecanismelor de creștere a participării societății civile la soluționarea problemelor comunitare;
- implementarea metodelor de schimbare și/sau modificarea legislației în vigoare cu privire la transferul administrării și cheltuielilor către bugetele locale (Raportul național al dezvoltării umane 2001-2002);
- elaborarea programelor de armonizare a măsurilor de întărire a organismelor puterii locale cu măsuri de democratizare a capacității instituționale.

Principala caracteristică, determinativă și pentru procesul de dezvoltare rurală este cea a autonomiei locale, care se concretizează în mai multe tipuri:

- autonomie în cadrul capacității juridice - comunitatea teritorială având propriile interese publice dă posibilitatea puterii locale să fie subiect de drept distinct;
- autonomie instituțională – puterea locală are propriile structuri și are autoritate administrativă proprie;
- autonomie decizională – deciziile sunt luate în interesul comunității și sunt fundamentate de competențele proprii ale puterii locale;
- autonomiei în utilizarea resurselor materiale și financiare.

Administrația publică locală este organizată pe două niveluri, un nivel intermediar, județean și un nivel de unități teritoriale de bază. Monitorizarea și gestiunea problemelor locale revin consiliului local; acesta în funcție de regulile și normele legiferate are posibilitatea:

- să stabilească propriile structuri;
- să administreze finanțele publice locale;
- să apere drepturile cetățenilor și să desfășoare o activitate socioeconomică locală;
- să se asocieze, să coopereze, să colaboreze cu instituții/organizații guvernamentale sau neguvernamentale.

Analiza modului de constituire și de funcționare al administrației publice locale cuprinde mai multe paliere, în funcție de specificitatea acțiunilor. Există un nivel al conducerii în cadrul căruia sunt definite structurile organizatorice, fluxul informațional. În cadrul acestui sistem sunt stabilite programele, strategiile, prioritățile și sunt instituționalizați parametri performanței. Există un nivel de inginerie, în care sunt organizate datele și informațiile, se creează abilitățile de modificare controlată a sistemului, se identifică și se preconizează drumul critic în raport cu obiectivele sistemului, se realizează identitatea funcțională a sistemului. Ultimul palier se referă la nivelul de analiză în care se examinează validitatea tacticilor, se evaluează eficiența soluțiilor, se elaborează analiza funcțională a soluțiilor, se analizează obiectivele finale și alternativele convenabile (Ciuperescu, 1999).

Ca instituții ale puterii locale primăriile nu au coeficienții înalți de încredere. Dinamica încrederii este similară cu cea acordată Guvernului; ponderea celor care au încredere a scăzut de la 48% la 45%, în perioada 1997-2002.

Analiza tehnică a cadrului legislativ și normativ a actualului sistem al puterii publice centrale și locale identifică un proces de modernizare structurală și funcțională care este în curs de desfășurare. Procesul descentralizării și creării unei autonomii instituționale se impune să se concretizeze în dimensiuni mult mai transparente, mult mai benefice creșterii competențelor instituționalizate și în acest mod, fenomenul de armonizare cu structurile similare ale comunităților din UE se va realiza mult mai facil.

2.3. Dimensiunea sistemului organizațiilor nonguvernamentale

Societatea civilă rurală a evoluat în termeni foarte lenți, datorită condițiile specifice ale comunităților rurale, a moștenirii sociale, cât și datorită lipsei capacității politice și financiare de a mobiliza oamenii.

Începând cu anul 1996 numărul de ONG a crescut exponențial, în intervalul 1996-1999 numărul lor s-a dublat, ajungând de la 12 000 la 24 000; în anul 2000 numărul de ONG este de 27 000.

Procesul de evoluție se caracterizează prin următoarele:

- dezvoltare rapidă, în perioada 1990-1995, cele mai multe s-au format în jurul unor profesii punând accent pe apărarea drepturilor omului și a drepturilor de bază;
- multiplicarea scopurilor ONG care au continuat să se dezvolte și pe baza finanțărilor străine: aproximativ 1/3 din fonduri.

Analiza distribuției spațiale “plasează Crișana, Transilvania, Banatul și Bucureștiul în zona cu cea mai mare densitate, în timp ce Dobrogea și Muntenia au cele mai scăzute procente” (Raportul național al dezvoltării umane, 2001-2002). O altă caracteristică constă în amplificarea procesului în zonele rurale.

Ca organizații ale societății civile, ONG au un scop bidimensional, care se referă la atât concentrarea fondurilor și transferul cunoștințelor cât și la promovarea parteneriatului între actorii rurali.

Caseta nr. 4

Există aproximativ 300 de ONG sau filiale de ONG în mediul rural cu acoperire națională - 18% -, județeană - 56% -, zonală -13% -, și locală -13%. Domeniile de activitate (Moldovan, 1999) sunt următoarele:

• economice	27%,
• sociale	21%
• culturale	19%
• tineret	16%
• mediu	8%
• civice	6%
• turism	3%

Analiza organizațiilor nonguvernamentale care funcționează în comunitățile rurale a relevat că există puncte tari, care determină funcționarea performantă, și anume:

- structură adaptată la contextul local, economic și social;
- flexibilitate și absența fenomenului birocratic;
- mentalitate a ajutorului propriu;
- costuri operaționale reduse.

Punctele slabe, elementele care se constituie ca factorii restrictivi ai funcționării acestui tip de organizații sunt:

- aptitudini manageriale reduse;
- durabilitate fragilă;
- aptitudini reduse în creșterea fondurilor financiare.

Instituțiile pot fi un vector al modernizării și dezvoltării rurale. În logica dezvoltării rurale prin instituții, capitalul social are un rol deosebit de important constituind suportul fundamental al instituțiilor proprii ale comunităților rurale.

Topica descentralizării este determinativă pentru tipul dezvoltării rurale.

Din punct de vedere legislativ, în România există cadrele, matricele care permit o dezvoltare instituțională specifică mediului rural. Dar, în logica funcționării reale apar numeroase inadvertențe care nu permit o modernizare susținută a comunităților rurale.

Procesul modernizării instituționale rurale este la început și este tributar:

- “dependenței de pârție” –mentalități, atitudini, comportamente recurente;
- lipsei de imaginație instituțională;
- tentației copierii unor modele instituționale neadecvate contextelor locale rurale.

Capitolul 3

Identificarea arealelor la nivelul cărora sunt necesare intervenții economico-sociale în vederea aderării la UE

Comunitățile rurale ar putea fi distribuite în două zone.

- Prima zonă cuprinde comunitățile rurale în care predomină factorii favorizanți ai dezvoltării. În acest areal există o gamă diversă de resurse naturale, în principal resurse minerale ale subsolului, vegetație forestieră, suprafețe agricole fertile, elemente valoroase ale cadrului natural.

Diversitatea naturală a reușit să determine și o diversitate ocupațională care induce multiplicarea surselor de venit.

Prioritățile politice specifice acestui areal sunt următoarele:

- promovarea și susținerea diversificării activităților economice;
- crearea de întreprinderi mici și mijlocii cu profil agricol, industrial, artizanal, comercial, turistic și de prestări servicii;
- dezvoltarea infrastructurii hidroedilitare, de transport, comunicații și energetice;
- valorificarea eficientă a resurselor naturale, ținând cont de menținerea unui comportament prietenos față de mediu;
- transformarea agriculturii într-o activitate performantă și diversificată;
- dezvoltarea capitalului uman;
- modernizarea infrastructurii sociale și ameliorarea condițiilor de viață;
- reabilitare, protecția și conservarea zonelor cu valoare peisagistă;
- încurajarea formelor de parteneriat, a organizațiilor specifice societății civile.

Conform studiilor - Dezvoltare rurală - program realizat de IEA sub conducerea Urban Proiect, acest areal este format din următoarele zone:

- Maramureș, care cuprinde județele Mureș și Satu-Mare;
- Rodna-Bârgău-Căliman, care cuprinde județele Bistrița-Năsăud, Suceava;
- Depresiunea Ciuc-Valea Bistriței, cuprinde județele Harghita și Neamț;
- Dobrogea de sud-est, cuprinde județul Constanța;
- periurbană București, cuprinde județul Ilfov;
- Depresiunea Brașov-Valea Prahovei-Subcarpații Munteniei, cuprinde județele Brașov, Prahova, Dâmbovița și Argeș;
- Sibiu-Lotru, cuprinde județele Sibiu și Vâlcea;
- Porțile de Fier-Valea Cernei-Tismana, cuprinde județele Mehedinți, Caraș-Severin și Gorj;
- Câmpia Banatului, cuprinde județele Timiș și Arad;
- Criș-Someș, cuprinde județele Cluj și Bihor.

Factorii favorizanți, care pot fi stimulați și care pot constitui elemente puternice ale dezvoltării rurale, constau în :

- **atuuri fizico-geografici:** există rezervații ale biosferei și parcuri naționale;
- **atuuri demografice:** comunele au dimensiunii medii și mari, densitate ridicată, capacitate de regenerare demografică și de înnoire a forței de muncă . ușoară creștere sau stabilitate demografică;
- **atuuri economice:** reprezentare semnificativă a sectorului zootehnic, pondere ridicată a terenului arabil în total teren agricol, pondere semnificativă a activităților nonagricole, atractivitate turistică, dimensiuni relativ mari ale exploatațiilor, posibilități de cooperare cu centrele urbane;
- **atuuri de locuire:** fond de locuințe realizat după anii 70 ai secolului trecut, accesibilitate la rețeaua majoră rutieră și feroviară;
- **atuuri ecologice:** grad redus de poluare a aerului, pădurilor și apelor.

• Al doilea areal este caracterizat de dependența excesivă de agricultură a comunităților rurale. Activitățile agricole au o eficiență scăzută din cauza numărului mic de exploatații viabile, a slabei reprezentări a sectorului zootehnic, a modului defectuos de exploatare a terenurilor și de valorificare a fondurilor agricole.

Infrastructura socială este deficitară, echiparea hidroedilitară aproape inexistentă, accesele la rețeaua majoră rutieră și feroviară sunt dificile sau inexistente în anumite perioade ale anului. Degradarea elementelor de mediu se amplifică continuu, în ceea ce privește solul, apele de suprafață și vegetația forestieră.

Prioritățile politice specifice acestui areal sunt următoarele:

- realizarea și dezvoltarea infrastructurilor hidroedilitare, de transport, comunicații și energetice;
- accelerarea privatizării în agricultură;
- transformarea gospodăriilor rurale în exploatații viabile;
- ameliorarea infrastructurii sociale;
- protecția, reabilitarea și conservarea elementelor cadrului natural, cu precădere a zonelor cu valoare peisagistă;
- dezvoltarea formelor de parteneriat social rural.

Arealul este format din următoarele zone:

- Moldova de nord-est, cu spații rurale din județele Botoșani și Iași;
- Moldova centrală, cu spații rurale din județele Iași, Neamț, Vaslui, Bacău, Galați;
- Delta Dunării, cu județul Tulcea;
- Dobrogea centrală și de sud-vest, cu spații rurale din județele Constanța și Tulcea;
- Câmpia Bărăgan, cu spații rurale din județele Călărași, Ialomița, Buzău, Brăila și Vrancea
- Subcarpații de Curbură, cu spații rurale din județele Vrancea, Buzău și Prahova;
- Câmpia Teleorman, cu spații rurale din județele Teleorman, Olt, Argeș;
- Oltenia de sud, cu spații rurale din județele Dolj și Mehedinți;

-
- Banat-sud, cu o parte din spațiul rural al județului Caraș-Severin;
  - Munții Apuseni, cu spații rurale din județele Alba, Arad, Bihor, Cluj, Hunedoara;
  - Podișul Someșan, cu spații rurale din județele Sălaj, Bihor, Satu-Mare și Cluj.

Elementele, factorii care reprezintă un obstacol în dezvoltare și asupra cărora trebuie să se concentreze măsurile strategice, politice sunt următoarele:

- din perspectiva fizico-geografică - risc de inundații, alunecări de teren frecvente și de mare intensitate; resurse de apă reduse; pondere relativ mare a zonelor montane;
- din perspectiva demografică - declin demografic datorat îmbătrânirii demografice accentuate și tendință de continuare a reducerii numărului de locuitori, valori relativ semnificative ale migrației nete, capacitate redusă de regenerare demografică;
- din perspectiva economică - activități industriale foarte reduse; grad redus de ocupare a forței de muncă; pondere redusă a activităților neagricole; fără atractivitate turistică;
- din perspectiva locuirii - predomină locuințe realizate din materiale nedurabile; echipare cu instalații de alimentare cu apă deosebit de redusă; pondere redusă a locuințelor construite după 70;
- din perspectiva echipării - grad redus de racordare la rețeaua telefonică; lipsa acceselor directe la rețeaua majoră rutieră și feroviară.
- din perspectiva ecologică - soluri puternic degradate, poluarea aerului.

Bibliografie

- Belli, N. - *Tranziția mai grea decât un război. România 1990-2000*, Editura Expert, 2001.
- Burtea, V. – *Institutional Framework*, în "Rural Development Report", Studiu FAO, 2002 (nepublicat).
- Chircă, C-tin, Teșliuc, E.D. - *De la sărăcie la dezvoltare rurală*, Banca Mondială, CNS, 1999.
- Ciupercescu, M. – *Managementul administrației publice locale*, Editura Pro Humanitate, București, 1998.
- Dăianu , D. – *Transformarea ca proces real*, Editura IRLI, București, 1996.
- Dixon, J., Gulliver, A. – *Farming Systems and Poverty – Improving Farmer's Livelihoods in a Changing World*, FAO and World Bank, Rome and Washington, 2001.
- Esposti, R., Sotte,F – *Institutional Framework and Decentralisation in Rural Development*, Third World Bank – FAO EU Accession in the Rural Sector: The Challenge of Rural Development in the EU Accession Process, Sofia, Bulgaria 2000.
- Kopeva, D. – *Concepts, Policies, Programmes and Institutions of Rural Development in Bulgaria Country-Case Study*, Third World Bank – FAO EU Accession in the Rural Sector: The Challenge of Rural Development in the EU Accession Process, Sofia, Bulgaria 2000.
- Kovacs, K., Bihari, Z. – *Concepts, Policies, Programmes and Institutions of Rural Development in Hungary Country – Case Study*, Third World Bank – FAO EU Accession in the Rural Sector: The Challenge of Rural Development in the EU Accession Process, Sofia, Bulgaria 2000.
- Mareș, V. – *Încredere și procese de instituționalizare*, Revista de cercetări sociale, nr. 3/1995, București.
- Mareș, V. – *Privatizarea: o analiză instituțională*, Revista de cercetări sociale, nr. 1,2/1994.
- Moldovan, M. – *Existența și funcționarea ONG-urilor și a altor organizații ale societății civile*, în *Modele instituționale ale dezvoltării rurale în România*, studiu FAO, 1999 (nepublicat).
- Poenaru Maria - *Politică socială și indicatori sociali*, Editura All, 1998.
- Popescu, C. – *Autonomia locală și integrarea europeană. Studii juridice*, Editura All Beck, București, 1999.
- Sandu, D. - *Spațiul social al tranziției*, Editura Polirom, 1999.

-
- Șerbănescu, I. - *România sub tirania cifrelor mici*, Editura Universal Dalsi, 2002.
- Symonds, J. – *The Potential Role of Other Internal Organisations and MGO's in Supporting Rural Development in the EU Accession Candidate Countries*, Third World Bank – FAO EU Accession in the Rural Sector: The Challenge of Rural Development in the EU Accession Process, Sofia, Bulgaria 2000.
- Teșliuc, C.M., Pop, L., Teșliuc, E.D. - *Sărăcia și sistemul de protecție socială*, Editura Polirom, 2001.
- Zamfir, C. (coord.) - *Dimensiuni ale sărăciei*, Editura Expert, 1995.
- Zamfir, C. (coord.) - *Situația sărăciei în România: cauzele sărăciei, evoluția politicilor antisărăcie, direcții de acțiune pentru combaterea sărăciei*, ICCV, PNUD, România.
- Zamfir, C., Kyoko P., Stan, R. - *Situația sărăciei în România*, ICCV, PNUD, iunie 2001.
- * * * - *Analysing Institutions, Policies and Farming Systems for Sustainable Agriculture in Central and Eastern Europe Countries in Transition*, CEESA, 2001.
- * * * - *Un deceniu de tranziție. Raportul național al dezvoltării umane*, PNUD, 2001 – 2002.
- * * * - *Barometrul de opinie publică*, Octombrie 2002, Fundația pentru o Societate Deschisă, București, 2002.
- * * * PNUD - *Sărăcia și drepturile omului*, România, 1998.
- * * * PNUD - *Proiectul de prevenire și combatere a sărăciei "Metode și tehnici de evaluare a sărăciei"*, 1998.
- * * * *Revista de asistență socială*, nr. 1/2002.
- * * * *Anuarul statistic al României*, INS - ediție electronică, 2002.
- * * * OECD - *Evaluarea politicilor agricole în România 2000*.